Kon. Bat. Gen.
XXVI
7821

PRIJS f 0.30

GENOOTSCHAP
VOOR ZEDELIJKE VOLKSPOLITIEK
No. 12

HET VRAAGSTUK VAN NATIONALE ONTWAPENING

RAPPORT

VAN DE GEMENGDE COMMISSIE TER BESTUDEERING VAN HET ONTWAPENINGSVRAAGSTUK UIT HET GENOOTSCHAP VOOR ZEDELIJKE VOLKSPOLITIEK EN DE VEREENIGING VOOR VOLKENBOND EN VREDE

1924

ONDER VERANTWOORDELIJKHEID DER COMMISSIE, VOOR HET GENOOTSCHAP VOOR ZEDELIJKE VOLKSPOLITIEK UITGEGEVEN DOOR A. W. SIJTHOFF'S UITGEVERSMAATSCHAPPIJ — LEIDEN

HET VRAAGSTUK VAN NATIONALE ONTWAPENING

XXVI 7021

GENOOTSCHAP
VOOR ZEDELIJKE VOLKSPOLITIEK
No. 12

HET VRAAGSTUK VAN
NATIONALE ONTWAPENING

RAPPORT

VAN DE GEMENGDE COMMISSIE TER BESTUDEERING VAN HET ONTWAPENINGSVRAAGSTUK UIT HET GENOOTSCHAP VOOR ZEDELIJKE VOLKSPOLITIEK EN DE VEREENIGING VOOR VOLKENBOND EN VREDE

1924

ONDER VERANTWOORDELIJKHEID DER COMMISSIE, VOOR HET GENOOTSCHAP VOOR ZEDELIJKE VOLKSPOLITIEK UITGEGEVEN DOOR A. W. SIJTHOFF'S UITGEVERSMAATSCHAPPIJ — LEIDEN

KON. B. I. GENOOTSCHAP VAN K. EN W.

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.
Tanggal : 19 April 2012
No. Induk : 34248/PN-MUSEUM/'12
BIB - ID :
Beli / Hadiah : Ex. Museum

RAPPORT

VAN DE GEMENGDE COMMISSIE TER BESTUDEERING VAN HET ONTWAPENINGSVRAAGSTUK UIT HET GENOOTSCHAP VOOR ZEDELIJKE VOLKSPOLITIEK EN DE VEREENIGING VOOR VOLKENBOND EN VREDE.

INLEIDING.

In de loop van 1922 werd door het Genootschap voor Zedelijke Volkspolitiek een sectie geformeerd ter bestudeering van het ontwapeningsvraagstuk. Voor deze sectie haar werkzaamheden begon, bleek haar, dat reeds door de Vereeniging voor Volkenbond en Vrede met hetzelfde doel een ontwapeningscommissie was ingesteld, die echter door verschillende omstandigheden haar taak nog niet had aangevangen. Ten einde nu te voorkomen, dat dubbel werk zou worden verricht, werd met goedvinden van de besturen der beide genoemde vereenigingen besloten de werkzaamheden der twee commissies te combineeren en in gemeenschappelijk overleg te trachten tot een rapport te komen.

De aldus gevormde Gemengde Commissie bestond uit de volgende leden : Prof. Dr. D. van Embden, voorzitter, J. J. L. Duyvendak, secretaris, Mevr. Mr. C. C. Bakker—van Bosse, Mevr. W. Thiel—Wehrbein [1]), Dr. C. Easton, A. K. Hardenberg, Prof. Dr. G. J. Heering, Prof. Dr. Ph. Kohnstamm, Luit.-Gen. G. J. W. Koolemans Beijnen, Luit.-Gen. W. A. T. de Meester, Dr. M. van Rhyn, Prof. Dr. K. H.

[1]) Door langdurige ongesteldheid is deze tot ons leedwezen verhinderd geweest aan de samenstelling van het rapport mede te werken of het te onderteekenen.

ROESSINGH, Mr. V. H. RUTGERS. In een later stadium der besprekingen werd Prof. Mr. J. A. VERAART uitgenoodigd tot de Commissie toe te treden.

Het rapport, dat de Commissie thans zich veroorlooft over te leggen, en dat in opdracht van het Bestuur van het Genootschap voor Zedelijke Volkspolitiek hierbij wordt gepubliceerd, is niet dan met vertraging tot stand gekomen. De oorzaken daarvan zijn velerlei. — Eensdeels moeten zij worden gezocht in ongesteldheid en drukke werkzaamheden, anderdeels in het feit, dat het voortbestaan der Commissie zelve eenigen tijd in de waagschaal heeft gehangen. Toen n.l. het Dagelijksch Bestuur van het Genootschap voor Zedelijke Volkspolitiek in zake de Vlootwet stelling had genomen, meende een der vertegenwoordigers van de Vereeniging voor Volkenbond en Vrede, Mr. V. H. RUTGERS, dat door deze gestie het bestaan der Commissie overbodig was geworden en wenschte hij althans, wat hemzelf betreft, niet langer als lid der Commissie te worden beschouwd. Toen echter de meerderheid der Commissie een andere meening bleek te zijn toegedaan, vond men vrijheid de begonnen werkzaamheden voort te zetten.

Maar bovendien ontmoette de Commissie niet geringe moeilijkheden bij het zoeken naar deskundige voorlichting. Bij de bestudeering van de militaire zijde van het vraagstuk, was zij zoo gelukkig over de medewerking te kunnen beschikken van een tweetal gep. opper-officieren en een subaltern officier. Toen het bleek, dat dezen op de vraag van de verdedigbaarheid van Nederland unaniem een volstrekt ontkennend antwoord gaven, heeft de Commissie zich verplicht gerekend te beproeven alsnog de voorlichting te verkrijgen van enkele andere militair-deskundigen, van wie mocht worden verwacht, dat zij deze vraag in meer bevestigenden zin zouden beantwoorden, ten einde op die wijze aan beide zienswijzen volledig recht te doen wedervaren en eerst daarna zelve tot een slotsom te

geraken. Doch ofschoon men zich tot een vijftal van onze meest bekende opper- e. a. officieren heeft gewend, is het niet mogen gelukken deze te bewegen tot beantwoording der militair-technische vragen in meer positieven zin. De Commissie meent niet te mogen verzwijgen, dat zij uit de soms vrij uitvoerige antwoorden op de gedane uitnoodiging den indruk heeft verkregen, dat deze deskundigen terugschrikten voor de moeilijkheden, aan zulk een beantwoording verbonden. De beantwoording van de door haar gestelde vraag, welke uitgaven ongeveer zouden vereischt zijn om ons, militair-technisch gesproken, een belangrijke beveiliging te verschaffen, werd afgeschoven op de Regeering, die over de noodige gegevens beschikt ,,en de taak heeft, om in overleg met de volksvertegenwoordiging, te bepalen op welke wijze die bedragen beschikbaar zullen worden gesteld". Men meende dat de beschikking over zulke gegevens voor onze commissie was ,,van ondergeschikt,—zoo al van eenig belang". Verder achtte men elk streven voor Nederland om, zonder dat de groote mogendheden daarin voorgingen, tot ontwapening te komen, hoogst gevaarlijk.

Zooals uit de volgende bladzijden zal blijken, is de Commissie, na ernstige studie, in groote meerderheid dienaangaande tot een andere meening gekomen. Hoewel betreurende, dat zij niet in de gelegenheid is gesteld nog eens uitdrukkelijk de argumenten te mogen hooren van hen, die meenen, dat bewapening voor Nederland alleszins mogelijk, en ontwapening in hooge mate riskant is, meent zij toch, op grond van de bestudeering van wat van die zijde in het openbaar herhaaldelijk is geschreven en gezegd, de vrijmoedigheid te mogen hebben tot de bewering, dat men zich daar niet voldoende rekenschap geeft van de nuchtere feiten. Geestdrift moet wel eens vergoeden, wat ontbreekt aan de zakelijke bewijsvoering dat verdediging voor ons nog mogelijk is. Men sluit de oogen voor de realiteit van den modernen oorlog en beroept zich op de positie van 1914/18, welke

èn in politiek èn in technisch opzicht reeds volstrekt verouderd is. Gedreven door de nobelste motieven vleit men zich met verwachtingen omtrent onze weerbaarheid, waarvan kalm overleg het ijdele moet doen inzien.

De Commissie meent ernstig te moeten waarschuwen tegen die houding. Zij is zich zeer goed bewust, dat haar defaîtisme, misschien zelfs gebrek aan vaderlandsliefde zal worden verweten, doch het is haar vaste overtuiging, dat vaderlandsliefde nooit tot blindheid mag leiden, integendeel, thans meer dan ooit, aanvaarding der feiten dwingend eischt. Punt voor punt heeft zij zich ernstig afgevraagd, wat de gevaren zijn die Nederland en zijn overzeesche gebieden bedreigen, wat wij daartegen vermogen, wat onze plicht is, en waar onze redding kan liggen. Haar conclusies zijn radicaal, doch niet radicaler dan de urgentie van een vraagstuk noodzakelijk maakt, van welks juiste beantwoording het wel en wee van ons land en volk afhangt. Zoo haar beschouwingen iets mogen bijdragen tot het brengen van zakelijke helderheid in een onderwerp, dat door allerlei taboes telkens aan nuchtere overweging schijnt te ontsnappen, zal zij zich voor haar moeite ruimschoots beloond achten.

De Commissie is in meerderheid gekomen tot de volgende

CONCLUSIES.

I.

De gevaren die Nederland en zijn overzeesche gebieden in afzienbaren tijd bedreigen, zijn betrekkelijk gering te achten, zoowel die van een directen vijandigen aanval uit annexionistische oogmerken, als die van neutraliteitsschending bij een eventueelen oorlog tusschen andere mogendheden.

II.

In geval van een aanval zou militair verzet voor ons volslagen nutteloos moeten worden genoemd, daar wij noch met onze huidige weermiddelen, noch met die, welke zouden worden verkregen bij een zoo groot mogelijke financieele inspanning, een weerstand van eenige beteekenis zouden kunnen bieden.

III.

Het wordt ten zeerste onwaarschijnlijk geacht, dat in de toekomst een krachtige preventieve werking zou kunnen uitgaan van het hebben van een weermacht.

IV.

Het hebben van een weermacht verhoogt de gevaren, waaraan wij blootstaan, daar het de internationale rechtsgedachte verzwakt ; in geval van een oorlog kan het gebruik van een weermacht slechts leiden tot aanzienlijke vermeerdering van de vernieling en verdere materieele en zedelijke schade die een vijandelijke inval met zich brengt.

V.

In de tegenwoordige omstandigheden kan het onderhouden en gebruiken van een weermacht zoowel van zedelijk als van practisch standpunt uit alleen gerechtvaardigd heeten, wanneer zij deel uitmaakt van een politiemacht in het kader van den Volkenbond en ook overigens staat onder het oppergezag van een supranationaal objectief orgaan, behalve voor zoover betreft het gebruik ervan ter handhaving van de binnenlandsche orde.

VI.

Zoolang de invloed der volkenbondsgedachte nog ontoereikend is, behoort onze regeering er naar te streven met haar naburige staten tractaten te sluiten, waarbij men zich verbindt tegen elkander om

welke reden dan ook nimmer de wapens te zullen gebruiken, en verder geen gelegenheid ongebruikt te laten, om, liefst in samenwerking met andere kleine staten, werkzaam te zijn tot versterking van het gezag van den Volkenbond.

Twee leden der commissie, mevr. Mr. C. C. Bakker-van Bosse en Luit.-Gen. W. A. T. de Meester, hoewel in vele opzichten met het rapport instemmende, vonden toch geen vrijheid het mede te onderteeken. Van hun afwijkende zienswijze gaven zij blijk in een afzonderlijke nota, die als bijlage III aan dit rapport is toegevoegd. Twee andere leden, prof. dr. G. J. Heering en prof. dr. J. A. Veraart, maakten bezwaar tegen die gedeelten van het rapport, waarin sprake is van een politiemacht in het kader van den Volkenbond. Hun opvatting ten deze is neergelegd in bijlage IV, van de hand van prof. Veraart. En eindelijk verklaarde dr. C. Easton dat hij zich niet kan vereenigen met conclusies I en III.

TOELICHTING.

I.

De gevaren, die Nederland en zijn overzeesche gebieden binnen afzienbaren tijd bedreigen, zijn betrekkelijk gering te achten, zoowel die van een directen vijandelijken aanval uit annexionistische oogmerken, als die van neutraliteitsschending bij een eventueelen oorlog tusschen andere mogendheden.

Tot een juiste beoordeeling van mogelijke gevaren, is het noodig te onderscheiden tusschen A. Nederland. B. De overzeesche gewesten.

A. Nederland. De Commissie is van oordeel, dat gevaar voor een aanval wegens *algeheele annexionistische* oogmerken voortaan als uitgesloten mag worden beschouwd.

Een gevaar van *gedeeltelijk annexionisme*, (t.a.v. Limburg, Zeeuwsch-Vlaanderen) wordt, naar haar meening, geringer met elk jaar, dat ons van den grooten oorlog verwijdert en is reeds thans onwaarschijnlijk. Van een Fransch-Belgische combinatie dreigt hier het eenig denkbare gevaar, doch men mag aannemen, dat de integriteit van Nederland, gelegen aan de monding der groote rivieren en in het hartje van West-Europa, te zeer een algemeen Europeesch belang mag worden geacht, dan dat schending daarvan zou mogelijk zijn zonder dat de aanvaller daardoor een algemeenen Europeeschen oorlog zou uitlokken. Om deze reden is ook een aanval van België alleen niet waarschijnlijk, terwijl voorts de invloed van den annexionistischen groep daar te lande zeer is getaand en de ernstige budgetzorgen elke gedachte aan een nieuw kostbaar buitenlandsch avontuur uitsluiten.

Schending der neutraliteit is slechts denkbaar in een oorlog, waarin Duitschland en Frankrijk, Duitschland en Engeland, wellicht ook in een, waarin Engeland en Frankrijk tegenover elkander zouden staan. Gelet op de diepgaande oorlogsmoeheid van de bevolkingen dier landen, alsmede, vergeleken bij 1914, op de veranderde politieke verhoudingen in Duitschland, is zulk een oorlog in *afzienbaren* tijd niet zeer waarschijnlijk. Zou hij echter toch uitbreken, dan nog ware het de vraag, of daadwerkelijke schending van ons grondgebied door een der partijen zou worden gepleegd, gelet eenerzijds op de voor een belangrijk deel zeer ideëele beteekenis, die de schending van België's neutraliteit heeft gehad in de openbare meening der geallieerden en Amerika, anderzijds op het verworven inzicht, hoe groote schade de schender daarmede zichzelf toebrengt.

Erkend moet worden, dat door de „balkaniseering" van Midden-Europa en de schepping van een aantal jonge en nationalistische staten nieuwe mogelijkheden van conflicten zijn gekomen waar misschien oude zijn opgeheven. Locale oorlogen zijn ook in de toekomst in dat gedeelte van Europa niet uitgesloten, zooals zij trouwens sedert het sluiten van den vrede reeds hebben plaats gehad. Wellicht ook zullen deze in het geheim worden gesteund door de groote mogendheden ; dat deze zelf echter tot mobilisatie zullen overgaan is niet waarschijnlijk, gezien de groote oorlogsmoeheid en de financieele uitputting. Nederland ligt daarom in ieder geval voorloopig in den veiligen hoek van Europa.

B. De overzeesche gewesten: Nederlandsch-Indië, Suriname, Curaçao.

Gevaar van een algeheelen *annexionistischen* aanval is mogelijk, maar, gelet zoowel op de machtsverhoudingen als op de belangen der groote mogendheden in afzienbaren tijd niet zeer waarschijnlijk. De zoozeer gevreesde impe-

rialistische tendenzen van Japan, dat in Insulinde een afvoergebied voor zijn overbevolking en een leveringsgebied voor zijn grondstoffen zou willen zoeken, worden vaak zeer overdreven voorgesteld. Men ziet in Japan zeer wel in, dat dit vraagstuk op andere wijze moet en kan worden opgelost en in elk geval zou een directe aanval Japan in conflict brengen met Amerika en het Britsche Rijk [1]).

Anders staat het met de kans op *neutraliteitsschending* in geval van een oorlog tusschen derden, ofschoon het gevaar voor zulk een oorlog, mede tengevolge van de anti-bewapeningsconventie van Washington, geringer is geworden. Indië's neutraliteit zou bij een conflict gevaar kunnen loopen, omdat geen der partijen den ander het gebruik der Indische havens en Indische voorraden zou gunnen. Het is echter twijfelachtig, of in zulk een oorlog het eigenlijke terrein van den strijd wel zoover naar het Zuiden zou worden uitgestrekt. Japan immers zou in deze wateren, zoover van haar basis verwijderd, zeer in het nadeel zijn. Hoe minder steunpunten voor een vloot Indië bezit, des te kleiner zou het strategisch belang zijn voor één der oorlogvoerenden om zich daarvan meester te maken. Een schending der neutraliteit door Britsche strijdkrachten is denkbaar, doch verzet daartegen — en derhalve in geval van militair verzet vermoedelijk samengaan met de andere partij (Japan), — is, met het oog op de ligging van het moederland, als uitgesloten te beschouwen.

Eventueel zou verder een neutraliteitsschending, ten einde zich meester te maken van stookolie, niet onwaarschijnlijk kunnen heeten, maar zij zou misschien voorkomen kunnen worden door de bronnen en voorraden (in geval van nood) onbruikbaar te maken en het voornemen daartoe reeds in vredestijd aan te kondigen.

---

[1]) Voor de verdere argumentatie van dit punt wordt verwezen naar bijlage I van de hand van den heer Duyvendak.

In een conflict als hier bedoeld zou het moederland formeel, wellicht ook materieel betrokken worden.

Bij dit concreet maken van mogelijke gevaren is de Commissie zich wel bewust, dat hierin altijd een element van onzekerheid moet blijven. Ten slotte zal het steeds van de groote mogendheden afhangen of er oorlog zal komen en of wij daarin zullen worden betrokken. De Commissie meent desondanks, dat het goed is zich rekenschap te geven van wat *waarschijnlijk* mag worden genoemd — en feitelijk zijn Regeering en Parlement ook steeds zoo te werk gegaan — zonder dat zij zich overigens hierdoor te zeer tot optimisme wil laten verleiden. Ontwikkelingen zoowel ten goede als ten kwade kunnen zich voordoen en onverwachts een scherpen vorm aannemen. Zeker is alleen, dat, naarmate de beperking van bewapening voortschrijdt en de organisatie der volkerengemeenschap een vasteren vorm aanneemt, de gevaren automatisch minder zullen worden, terwijl omgekeerd opvoering of zelfs maar op peil houden der bewapening, zij 't met louter defensieve bedoelingen, op de ontwikkeling ten goede remmend werkt.

II.

In geval van een aanval zou militair verzet voor ons volslagen nutteloos moeten worden genoemd, daar wij noch met onze huidige weermiddelen, noch met die, welke zouden worden verkregen bij een zoo groot mogelijke financieele inspanning, een weerstand van eenige beteekenis zouden kunnen bieden.

Door de ontwikkeling der moderne techniek is het karakter van den oorlog radicaal veranderd. Een korte opsomming van de nieuwe strijdmiddelen, die in den zelf reeds verouderden oorlog 1914/18 hun intrede hebben gedaan, toont dit duidelijk aan :

1. de nieuwe mortieren en kanonnen van 38—40 cM. kali-

KON. BAT. GENOOTSCHAP VAN K. EN W.

ber, die de bestaande stevigste betonlagen der vestingwerken vernielden.

2. de kanonnen, die hun projectielen slingerden tot afstanden van honderd en twintig kilometer (N.B. de afstand hemelsbreedte van Nijmegen tot Brielle is ongeveer 120 kilometer), waardoor Parijs en Duinkerken werden beschoten uit punten, die niet te zien, zelfs niet te vinden waren. (N.B. : de grootste afstanden, waarmede men met betrekking tot het geschut vóór den oorlog rekening hield, waren 8—10 K.M. Het kanaal van Dover naar Calais heeft een breedte van ongeveer 37 K.M.).

3. de avions, een nagenoeg geheel nieuw strijdmiddel, hetwelk nog in zijn eerste ontwikkelingsfase was, maar dat meer en meer volmaakt werd en waaruit in het laatste gedeelte van den oorlog de meest vernielende ontploffingsstoffen werden neergeworpen.

4. de gassen en chemicaliën, die vroeger alleen bekend waren in den mijnenoorlog, bij belegeringen, doch wier gebruik op groote schaal ook in den veldoorlog door de Duitschers werd ingezet, en waardoor onder gunstige omstandigheden de tegenpartij werd vergiftigd, bedwelmd of ongeschikt gemaakt om iets uit te richten. Tegen het eind van den oorlog liet het Duitsche opperbevel $^1/_4$ van alle munitie met schadelijke chemicaliën vullen.

5. de duikboot, waarmede, volgens Duitsche opgave, op een wereldtonnage der handelsvloot van 40 tot 50 millioen ton, 19 millioen zijn vernietigd, terwijl daarbij volgens den Marine Engineer 30.000 menschen om het leven zijn gekomen. [1])

6. de tanks, die vooral in het laatste gedeelte van den oorlog de strijdwijze belangrijk wijzigden.

---

[1]) Prof. dr. J. P. A. François: „De toekomst van de duikboot". Onze Eeuw, Juni 1922.

Hieraan moet nog worden toegevoegd :

De infanterist, die met zijn snellader al ongeveer 20 schoten per minuut kon doen, heeft daaraan niet meer genoeg ; op ruime schaal zijn nu reeds aan de infanterie mitrailleurs toebedeeld geweest, die door 2 à 3 man bediend, een nagenoeg onbeperkt aantal kogels (als er maar voorraad genoeg is) naar de tegenpartij kunnen afzenden. De vraag mag gesteld worden, of in de toekomst niet nagenoeg de geheele infanterie met mitrailleurs zal moeten worden uitgerust en het geweer door een enkel stootwapen zal worden vervangen.

De beteekenis van de artillerie is grooter geweest dan ooit tevoren. Dagen en nachten achtereen werden uit snelvurend licht, middelbaar en zwaar geschut honderdduizenden kilo's metaal tegen de vijandelijke stellingen geslingerd, om de voorste linie onhoudbaar te maken. Wanneer daarna de eigen infanterie een aanval ondernam, werd dit vuur over de hoofden der infanteristen heen voortgezet, om hun een weg te blijven banen. Het aantal projectielen dat daarvoor noodig was is niet te berekenen, maar, zooals Generaal von Ludendorff in zijn Kriegserinnerungen schrijft, het overtrof verre alles wat men voor den oorlog voor mogelijk had gehouden. De geheele industrieele kracht der landen werd ingezet en bleek nog onvoldoende. Zoo werd bij het Fransche offensief aan de Ailette, in October 1917, een voorraad munitie verschoten, waarvoor alle fabrieken van den staat 3 maanden gewerkt hadden. En men moest de operaties telkens staken, omdat de voorraad op was [1]). In Engeland werd van een maandelijksche productie van 1995 ton granaten in 1914, de maandelijksche productie in 1915 opgevoerd tot 10.545 ton, in 1916 tot 83.329 ton, in 1917 tot 182.983 ton. [2])

---

[1]) Kapitein Froger in een rede 2 Febr. 1923 gehouden voor de Vereeniging ter beoefening van de krijgswetenschap.

[2]) Enock, The probleem of armaments.

Voorts is in den oorlog, ook voor het eerst, te velde op groote schaal gebruik gemaakt van telegraaf, telefoon, prikkeldraad, beton, rijwielen, pantserautos, zoeklichten enz. enz.

Het is te verwachten dat in een volgenden oorlog al deze middelen in nog veel geweldiger mate zullen worden toegepast.

Immers, sedert het sluiten van den vrede is men in verschillende landen in nog sneller tempo voortgegaan met de opvoering van de moderne oorlogstechniek. Men bericht reeds van ontploffingsmiddelen ten dienste van vliegtuigen die in vernielingskracht alles verre overtreffen wat gedurende den oorlog op dit gebied is te zien geweest. Inzonderheid echter in de productie van chemicaliën voor oorlogsdoeleinden worden de vreeselijkste mogelijkheden voorbereid, te oordeelen naar hetgeen dienaangaande reeds is bekend geworden. Men heeft in den oorlogstijd uitsluitend reeds lang bekende en in de chem. industrie dagelijks gebezigde verbindingen gebruikt. Uit den aard der zaak heeft men bij vroegere chemische onderzoekingen de giftige — dus gevaarlijke — stoffen zooveel mogelijk links laten liggen, terwijl thans de chemici opzettelijk naar geschikte oorlogs-chemicaliën zoeken. [1])

Hoogstwaarschijnlijk zullen de chemicaliën in een komenden oorlog dan ook een zeer belangrijk wapen zijn. Dr. D. H. WESTER zegt daaromtrent: „Wie zich *nu* eenigen tijd verdiept in de wereldlitteratuur over den chemicaliënoorlog, moet wel zeer idealistisch-naief zijn om te blijven gelooven, dat het vroeger aangehaalde Haagsche Reglement, of het Gasvoorstel van HUGHES van 7 Jan. 1922, of welke toekomstige overeenkomst ook, het gebruik van oorlogs-chemicaliën zullen voorkomen. De onbevooroordeelde lezer zal zich integendeel niet kunnen ontworstelen aan den reeds eerder door mij

[1]) Dr. D. H. WESTER, De chemicaliën-oorlog (1923).

weergegeven indruk, dat chemicaliën in een eventueel komenden oorlog waarschijnlijk een der belangrijkste strijdmiddelen zullen vormen .... „there is no field in which the future possibilities are greater, than in Chemical Warfare." (Major General Sibert in Chemical Warfare)."

Hoe groot de uitwerking is van chemicaliën blijkt wel uit de door Prof. WESTER in genoemde studie medegedeelde cijfers. Aan Amerikaansche zijde b.v. werd een even groot percentage gewond door chemicaliën als door andere oorzaken. Bij het eerste gebruik ervan door de Duitschers bij Yperen was het resultaat 6000 dooden en evenveel gewonden. „Wie tegenover een aanval met chemicaliën meerendeels ongemaskerde manschappen moet plaatsen, zou ze even goed in een glazen fort aan een kogelregen van artillerie en infanterie kunnen blootstellen" (WESTER). Doch gasmaskers alleen zijn niet voldoende. Tegen mosterdgas (dichlooraethylsulfide) b.v. zijn geprepareerde kleeren over het geheele lichaam noodig en terwijl het vrijwel reukloos is, kan het in open terrein dagenlang nawerken, in boschachtig terrein zelfs maandenlang, zoodat het ook 's nachts verschoten kan worden. (WESTER). Een nog gevaarlijker stof, het Lewisite, is gedurende den oorlog nog niet toegepast. EDISON heeft daarover echter als zijn oordeel te kennen gegeven, dat met behulp daarvan de bevolking van Londen in drie uur tijds uitgeroeid zou kunnen zijn [1]) Generaal FRIES' uitspraak, dat het gebruik van chemicaliën de grootste verandering in de oorlogsvoering is sinds de uitvinding van het buskruit [2]), schijnt daarom alleszins gerechtvaardigd.

Niemand kan verder voorzien wat op het gebied van verschillende soorten stralen, electrische golven enz. aan nieuwe oorlogsmiddelen kan worden gevonden.

[1]) ENOCK, The problem of armaments.
[2]) ibidem.

Niet uitgesloten schijnt het voorts, dat in een toekomstigen oorlog ook door middel van het verspreiden van bacillen zal worden gestreden.

Tegen deze moderne, reeds toegepaste oorlogsmiddelen nu moet ons stelsel van verdediging ten eenen male ontoereikend worden genoemd.

Voor een verdediging tegen een aanval zou voor het begin van den oorlog b.v. een ontzaglijke hoeveelheid munitie aanwezig moeten zijn en gedurende den strijd zou voortdurend op groote schaal aanmaak daarvan moeten plaats hebben.

Reeds daarin schieten wij te kort en zullen wij altijd blijven tekort schieten, omdat wij niet over de noodige grondstoffen beschikken. Verder is onze verdediging gebaseerd op het stelsel der waterlinie, doch de vijand kan thans over de waterlinie heen de stelling Amsterdam plat schieten, zelfs nog voor het veldleger verslagen is, terwijl onze forten totaal verouderd zijn. Gegeven het kleine oppervlak van ons land, kunnen vliegtuigen in een enkel oogenblik de punten van militair belang en ook de voornaamste centra achter het front door vernielende bommen en chemische stoffen teisteren. Al moge volkenrechtelijk het laatste niet geoorloofd zijn, — ofschoon thans officieel de vesting Holland bestaat en het dus wel is geoorloofd, — de ervaring van den grooten oorlog heeft geleerd dat zulke bepalingen door oorlogvoerenden niet of slechts in zeer geringe mate worden geëerbiedigd. „De rustige veiligheid, die het binnenland tot nu toe aan non-combattanten bood, is voorgoed voorbij .... Het is te voorzien dat de vijand zijn luchtmacht in de eerste plaats zal richten tegen de bronnen van het volksbestaan en de hartaders van de landsverdediging, tegen de groote politieke, industrieele [en financieele, Rapp.] centra, de havens en stapelplaatsen, de knooppunten van het verkeer en de centra van wapenfabrieken, en niet tegen secundaire,

veelal excentrisch gelegen marine- of leger-objecten." [1]) Het ware zelfmisleiding daarmede geen rekening te houden en zijn veiligheid gewaarborgd te achten wanneer wij over de noodige middelen zouden beschikken ter afwering van „geoorloofde" luchtaanvallen. Ook de uitrusting van het veldleger is technisch geheel onvoldoende : het beschikt noch over de noodige artillerie om de infanterie bij haar actie te ondersteunen, noch over de noodige vliegtuigen, noch over voldoend aantal machinegeweren, noch over tanks, noch over de noodige gasmaskers, noch over de wetenschap met welke neutraliseerende stoffen ze voorzien moeten zijn, noch over ondoordringbare, gepreparéerde kleeren, noch over tallooze verdere onontbeerlijke benoodigdheden van den modernen oorlog.

Het moet als uitgesloten worden beschouwd dat zelfs met een uiterste financieele krachtsinspanning hierin grondige verbetering kan worden aangebracht. Door het gebrek aan de noodige grondstoffen zullen onze voorraden altijd beperkt moeten zijn en spoedig verouderen. En het geringe oppervlak van ons land zal altijd zijn meest vitale deelen onmiddellijk blootstellen aan vernielende vijandelijke aanvallen, zelfs al ware het leger ideaal uitgerust.

Voor de verdediging ter zee en van Ned.-Indië geldt mutatis mutandis hetzelfde. Verdediging met de wapens kan ons in moderne omstandigheden nooit meer een waarborg van veiligheid geven, zelfs niet meer relatief. Nooit of nergens zullen wij uitkomen boven „halve uiterste minima". d. w. z. volkomen waardeloosheid.

---

[1]) Kap. A. J. Maas in zijn rede over : „De verdediging tegen luchtstrijdkrachten van den grond af", den 7den Maart j.l. in den Haag gehouden voor de Vereeniging ter beoefening van de krijgswetenschap. (Verslag N. R. C. 8 Maart 1924, Ochtendbld. B.)

III.

Het wordt ten zeerste onwaarschijnlijk geacht, dat in de toekomst een krachtige preventieve werking zou kunnen uitgaan van het hebben van een weermacht.

Door hen, die meenen dat een weermacht voor Nederland noodig en nuttig is, wordt herhaaldelijk de stelling geponeerd, dat zulk een weermacht krachtige preventieve werking zou hebben bij het handhaven van onze neutraliteit, en als argument worden zekere uitspraken vooral van Duitsche zijde aangevoerd, die schijnen te bewijzen dat in den laatsten oorlog ons leger een krachtigen, afschrikwekkenden invloed heeft uitgeoefend bij plannen tot schending van onze onzijdigheid. [1]) De voornaamste indruk dien men uit die uitspraken verkrijgt is deze, dat groote strategische waarde werd toegekend aan de *ligging* van Holland op de flank der oorlogvoerenden, zoodat, bij onze deelname aan den oorlog, de positie van het front zich aanmerkelijk zou hebben moeten wijzigen. Het is zeer twijfelachtig of de zoogenaamde paraatheid van ons leger daarbij veel gewicht in de schaal heeft gelegd. Hoe weinig ernstig de vaak geciteerde uitlating van Generaal von LUDENDORFF is bedoeld, dat de onbeperkte duikbootoorlog in den nazomer van 1916 niet werd afgekondigd, omdat, bij een eventueel daaruit voortkomend conflict met Holland en Denemarken, deze beide landen met hun legers aan Duitschland den genadestoot hadden kunnen geven, blijkt wel uit het feit, dat eenige maanden later, in Febr. 1917, die duikbootoorlog tòch werd afgekondigd, terwijl dezelfde generaal von LUDENDORFF in Maart 1918 verlangde, batterijen te mogen opstellen

---

[1]) Zoo b.v. Gen. G. J. SNIJDERS in: Het „onontbeerlijk minimum" der weermacht en de eischen onzer landsverdediging. „De Verlofsofficier", Juli—Aug. 1923.

op Nederlandsch gebied en den spoorweg over Roermond wilde gebruiken. Uit de mededeelingen van dr. M. van BLANKENSTEYN [1]) is voorts wel gebleken, dat het feit, dat deze eischen tenslotte niet zijn gesteld, volstrekt niet is toe te schrijven aan vrees voor onze militaire sterkte, doch veeleer aan een combinatie van gelukkige omstandigheden, waaronder de persoonlijke houding van Keizer WILHELM, de stijfhoofdigheid van den bejaarden Rijkskanselier von HERTLING, en de tegenkanting van den Duitschen Gezant in den Haag verdienen te worden genoemd.

Hoe slecht het met de paraatheid van ons leger gesteld was, erkent onze voormalige opperbevelhebber zelf : „De materieele uitrusting der weermacht bleef tot het einde van den oorlog in de hoogste mate onvoldoende" [2]). En de conclusies van het rapport der Leger-commissie LAMBRECHTSEN van RITTHEM laten dienaangaande niet den minsten twijfel. Zij zegt, en dat wel „zonder te aarzelen" : [3]) „De commissie .... kan zich niet verantwoord achten bij ons volk de overtuiging te helpen vestigen, dat Nederland het dreigend gevaar met vertrouwen in zijn weerbaarheid heeft kunnen tegemoet zien. Daarvoor bleek het benoodigde voor de mogelijkheid van volharden in den weerstand tegen modern geweld te zeer met hetgeen was voorbereid te spotten en waren de tekortkomingen in onze defensie te omvangrijk." Deze officieele staatscommissie voegt hieraan dan ook toe : „De Commissie vermeent, dat de vraag ernstig onder het oog moet worden gezien, of het zich verschaffen van zoodanige waarborgen [n.l. tegen een overweldiging, Rapp.] binnen het bereik *kan* liggen van een kleinen staat. Zij meent, dat zelfs de onbeperkte credie-

---

[1]) N. R. C. 28 Sept. 1923.
[2]) De militaire spectator, 1923.
[3]) p. 90.

ten, die het mogelijk maakten gedurende den gemobiliseerden toestand honderden millioenen aan de verbetering van onze weermacht te besteden, hoe nuttig zij wellicht uit een demonstratief oogpunt mogen zijn geweest, bij een oorlog, als thans wordt gevoerd, aan de waarborgen tegen een overweldiging slechts in een geringe mate hebben kunnen bijdragen .... Naar het gevoelen der Commissie zullen de op dood en verwoesting gerichte middelen, waarmede de toegepaste wetenschappen de thans strijdende partijen in steeds meer geperfectionneerden staat en op steeds uitgebreider schaal voorzien, middelen, die in komende jaren nog tot onbegrensd groote ontwikkeling kunnen gebracht worden, regeeringen en volken, tot hun eigen behoud, onafwijsbaar dwingen af te zien van de oplossing van internationale geschillen door middel van geweld."

Het eerste gedeelte van dit citaat toont duidelijk aan, dat de afschrikkende werking van ons leger slechts uiterst gering kan zijn geweest. Doch wat ook in den afgeloopen oorlog hiervan het geval moge zijn geweest, thans zijn de politieke verhoudingen geheel veranderd, en de ontwikkeling der oorlogstechniek doet het zeer onwaarschijnlijk voorkomen, dat in de toekomst van ons leger ernstige preventieve werking zal uitgaan. Wanneer over de hoofden der „soldaten aan de grens" heen, vitale punten van ons land en dichte bevolkingscentra kunnen worden platgeschoten, door vliegtuigen gebombardeerd en door giftige stoffen uitgemoord, zal een eventueele vijand zich weinig behoeven aan te trekken van het leger aan de grens, of van het z.g.n. operatieve orgaan. En de gevechtswaarde daarvan zal, — het is onder II voldoende aangetoond — steeds kleiner worden, naarmate de oorlogstechniek meer vorderingen maakt, omdat het voor ons uitgesloten is daarin gelijken tred met eventueele tegenstanders te houden.

IV.

Het hebben van een weermacht verhoogt de gevaren waaraan wij blootstaan, daar het de internationale rechtsgedachte verzwakt ; in geval van een oorlog kan het gebruik van een weermacht slechts leiden tot aanzienlijke vermeerdering van de vernieling en verdere materieele en zedelijke schade die een vijandelijke inval met zich brengt.

Nu organen van internationale rechtspraak en samenwerking bestaan en het alleen afhangt van het groeiend rechtsbewustzijn van de volken en hun onderling vertrouwen, of die organen tot hun bestemming zullen komen, is het voor alles zaak dit rechtsbewustzijn en vertrouwen verder aan te kweeken en alles te vermijden, wat het denken der volken terugleidt tot wantrouwen en tot wapengeweld in dienst van eigenrichting. Wanneer nu Nederland het voorbeeld der grooten navolgt en zich ook bewapent zooveel het slechts kan, werkt het mede aan de verzwakking der internationale rechtsgedachte, aan het doen voortduren der onderlinge achterdocht, en draagt het zoodoende bij tot de bestendiging en vermeerdering van oorlogsgevaar. Onder III werd reeds getracht aannemelijk te maken dat in de toekomst onze neutraliteit door onze weermiddelen niet veiliger zal komen te staan. Integendeel, wijl aan elk stelsel van individueel-militaire verdediging, ook indien het in politieken zin slechts defensieve oogmerken heeft, verbonden is de mogelijkheid, bij wijlen de noodzakelijkheid, van offensief optreden in militairen zin, al of niet in samenwerking met bondgenooten, vergroot het de algemeene ongerustheid en kan het anderen te eeniger tijd uitlokken tot *preventieven* aanval, om het voordeel te hebben van den eersten slag.

Ook de uitvoering der vlootwet zou aantrekkende werking uitoefenen op vreemde aanvalskracht, zoowel in materieel

opzicht, als doordat, gegeven de ons te Washington gedane belofte van onschendbaarheid, wij hier op bijzonder opvallende wijze de internationale moraal ondermijnen en het internationaal wantrouwen zouden vermeerderen. Bovendien is alles, dat leiden kan tot wapengeweld in het Verre Oosten dubbel te veroordeelen, omdat voor de toekomst der wereld niets verontrustender is dan een vermilitariseering der Oostersche millioenen-volken. Dat dit ten slotte kortzichtige politiek moet heeten, die zich op het Westen zelf wreekt, bewijst het voorbeeld van Japan, dat thans de Westersche Mogendheden vrees aanjaagt door militaire macht, welks gebruik het van deze zelf geleerd heeft.

In geval van een militaire aanranding zouden drie verschillende gedragslijnen mogelijk zijn. Wij zouden ons
a) naar onze krachten zoo lang mogelijk met de wapens kunnen verweren,
b) slechts kortstondig, resp. nominaal,
c) in het geheel niet.

Met a) en b) kan, maar behoeft niet, parallel te loopen de al of niet langdurigheid van den oorlog zelf. Dit laatste begrip heeft evenwel niet op alle terreinen gelijke beteekenis; met name zal een chemische en bacteriologische krijgvoering van weinige dagen grooter vernietigende werking uitoefenen dan b.v. een „ouderwetsche" artilleristische van eenige weken.

A. Bij krijgvoering in Nederland zou vermoedelijk het gevolg zijn: bij de gedragslijn sub

a) de allergrootste verliezen aan militaire en burgerbevolking, uitroeiing van geheele steden, verwoesting van nagenoeg al onze welvaartsbronnen, een ondraaglijke schuldenlast, volkomen verarming en nog moreele verwording daarenboven ook in de richting van vermeerderd chauvinisme en militarisme).

Hoe sterker onze weermiddelen zullen zijn, des te volledíger treden deze gevolgen in. Overigens zullen zij ondervonden worden, onverschillig of het resultaat van ons verzet is, dat wij tijdelijk onderworpen worden, dan wel, dat wij naast een of meer machtige bondgenooten komen te strijden. Gegeven de moderne strijdmiddelen, (waarbij vergeleken, het moet herhaald worden, die van 1914 geantiqueerd zijn,) de kleine oppervlakte van ons land, en gezien de historische precedenten (België, Servië, Roemenië, in den laatsten oorlog), is het wel als uitgesloten te beschouwen, dat buitenlandsche hulp, zelfs al was zij zegevierend, tijdig genoeg zou opdagen om ons voor een catastrophe te behoeden. Mocht de vijand door onze bondgenooten worden verslagen, dan zouden wij naar alle waarschijnlijkheid politiek afhankelijk worden van de laatsten. Mocht de vijand het winnen, dan zou in het ergste geval annexatie het gevolg kunnen zijn. Doch deze is, gegeven de opgedane ervaringen en de huidige invloed der democratie, hoogst onwaarschijnlijk te achten.

Bij de gedragslijn sub

b) Het vorige evenredig, c. q. dus zeer aanmerkelijk verminderd. De politieke gevolgen zouden niet veel verschillen van het vorige geval.

Bij de gedragslijn sub

c) In het gunstigste geval: in beweging komen van het democratische deel der internationale publieke opinie, alsook verzet van democratische partijen in het staatsverband van den aanrander, zoodat hij, zij het uit eigenbelang, zijn plannen opgeeft.

In het ongunstigste geval: dat wij geoccupeerd worden en een tijdelijke afhankelijkheid hebben te ondergaan, [1]) doch

[1]) De aandacht mag er hier wel op worden gevestigd, dat gedurende onze zgn. ongerepte neutraliteit van 1914-1918 onze brieven en telegrammen werden gecensureerd, opgehouden en verminkt, onze grond-

die toch onvergelijkelijk minder bezwarend is dan de krijgvoering, sub a) bedoeld. Oplegging van schattingsplicht is, juist bij niet-verdediging, onwaarschijnlijk te achten [1]) en in elk geval minder zwaar dan schatting plus eigen oorlogsoffers. Indien de passiviteit ook medebrengt, dat anderen op ons gebied *hun* krijg voeren, zal weliswaar een deel van de schade, sub a) aangeduid, ondervonden worden, doch slechts een deel, en hoofdzakelijk bestaande in goederenvernietiging.

Blijvend verlies van onze onafhankelijkheid is, gegeven de staatsopvattingen der westersche democratieën, nauwelijks denkbaar. Wie echter daarop niet vertrouwt zal de middelen tot bestrijding van dit gevaar elders dan in wapengeweld moeten zoeken [2]). Want zelfs de grootste optimisten ten opzichte van de verdedigbaarheid erkennen, dat van een langdurige verdediging van Nederland tegen een modern uitgeruste legermacht nooit sprake kan zijn.

B. Bij krijgvoering in de overzeesche gebieden, met name in Nederlandsch-Indië, dient op het volgende te worden gelet. Bij de gedragslijn sub a) zullen de gevolgen van verzet tot het uiterste hier zoowel in persoonlijk als materieel opzicht waarschijnlijk geringer zijn, dan bij zulke krijgvoering in Nederland ver-

---

stoffen werden gerantsoeneerd, (terwijl ambtenaren van de belligerenten in ons land zetelden om de contrôle daarop uit te oefenen), onze schepen werden getorpedeerd of in beslag genomen, hun bemanning niet zelden om 't leven kwam, en de handel slechts mogelijk was door een ingewikkeld stelsel van garanties. Onze neutraliteit werd tenslotte slechts bewaard door het optreden van een niet-officieel lichaam, de N. O. T., dat als buffer dienst moest doen tusschen de Regeering en de oorlogvoerenden, waardoor de *fictie* kon worden gehandhaafd dat onze souvereiniteitsrechten ongeschonden bleven.

[1]) Dat in elk geval rechtmatige verdediging een volk tegen oplegging van oorlogsschatting niet vrijwaart, bewijst Duitschland's gedragslijn tegenover België in 1914-'18.

[2]) Zie bijlage II

wacht moet worden. Immers, vooreerst zullen in Indië ten gevolge der 8 maal grootere bevolking, het 100 maal grootere gebiedsoppervlak en het meer agrarisch karakter zijner productie, de persoonlijke verliezen en de zakelijke vernieling *relatief* de Indische volkshuishouding minder aantasten. Anderzijds bestaat de kans, dat de weermiddelen, die wij, ook bij hun meest buitensporige opvoering, op dat oppervlak onderhouden kunnen, machteloos kunnen gemaakt worden zonder toepassing der uiterste vernietiging; het kan zoo verloopen, dat zij in een deel van den Archipel worden samengedreven, geblokkeerd en voor de rest genegeerd worden.

Dientengevolge bestaat de mogelijkheid dat b) en c) hier relatief minder van a) zullen verschillen dan in 't moederland 't geval zal zijn.

Voor het politieke lot van Indië zal de toepassing van a), b), of c) wel onverschillig zijn. Indien niet gerekend mag worden op eerbied voor ons goed recht of voor het belang, dat Nederland zijn opperbestuur daar voortzet, behoeven wij ons nog minder illusies te maken over den invloed van wapengeweld. Heerscht de macht en niet het recht, dan zal zelfs verdediging tot het uiterste aan de zijde van een overwinnende groote mogendheid zeer goed tot slot kunnen verkrijgen, dat de overwinnaar-bondgenoot het bestuur over Indië openlijk of verkapt in eigen handen behoudt.

V.

In de tegenwoordige omstandigheden kan het onderhouden en gebruiken van een weermacht zoowel van zedelijk als van practisch standpunt uit alleen gerechtvaardigd heeten, wanneer zij deel uitmaakt van een politiemacht in het kader van den Volkenbond en ook overigens staat onder het oppergezag van een supranationaal

objectief orgaan, behalve voor zoover betreft het gebruik ervan ter handhaving van de binnenlandsche orde.

Is de Nederlandsche regeering verantwoord de consequenties te trekken en te ontwapenen zoover als met ons lidmaatschap van den Volkenbond vereenigbaar is?

Onder IV werd reeds aangeduid dat er thans geen grooter landsbelang is, dan het versterken der internationale rechtsgedachte. Daarin vindt dus de regeering haar eersten zedelijken plicht. Echter is de invloed, dien de internationale rechtsgedachte thans in de practijk heeft, nog gering, en anderzijds moet ongetwijfeld groote waarde worden toegekend aan de handhaving van eigen cultuurbezit. Daarom is het van bijzondere beteekenis voor onze regeering, dat de practische rechtvaardiging van het gehoorzamen aan dien zedelijken eisch, onafhankelijk van den voortgang, dien de ontwapeningsgedachte in andere landen maakt, haar wordt gegeven door het feit, dat de verdediging met de wapenen, — waarvan het gebruik steeds alleen op pragmatische gronden wordt aangeprezen — ons minstens in even groote gevaren brengt als de niet-verdediging en onnoemelijke offers zou vragen, die geen enkel zedelijk doel zouden bevorderen. Indien men zou willen onderscheiden tusschen eigenrichting en zelfverdediging, moet erop worden gewezen, dat in de nieuwere geschiedenis elk volk steeds heeft gemeend, resp. te zijner tijd door zijn regeering en pers in den waan is gebracht, in zelfverdediging oorlog te voeren, zoodat alleen een objectief orgaan kan uitmaken of in een bepaald geval van wapengebruik inderdaad alle andere middelen waren uitgeput en waarlijk het recht wordt gediend. Daarom moet de gedragslijn a) en b) op zedelijke gronden evenzeer worden verworpen als op practische en is de Nederlandsche regeering gerechtigd tot het aanvaarden van de verantwoordelijkheid en het risico der sub c) geschetste

gedragslijn, zelfs al zou deze de ernstigste gevolgen hebben. Het eventueel aan het volk opgelegde lijden zou groote zedelijke waarde kunnen hebben en tot innerlijken groei kunnen voeren en op die wijze zou Nederland toonen zijn roeping als kleine staat te verstaan. Tegen de bedenking, dat dit een „offer" of „martelaarschap" zou zijn, dat men aan een volk niet mag opleggen, moge worden aangevoerd, dat martelaarschap en offer thans zeker niet in mindere mate door de regeering worden opgelegd, wanneer zij dwingt tot het gebruiken van wapengeweld, al was het in de meest wettige zelfverdediging, en dit te meer daar individueele zelfverdediging voor ons hopeloos moet heeten, zoolang deze niet is omgezet in een volkenbondsactie. Voorloopig moge het te vreezen zijn, dat een beroep op den Volkenbond onze veiligheid niet zou *waarborgen* — dit echter doet nationale verdediging nog veel minder. Te hulp roepen eener vreemde mogendheid bij dreigend gevaar is stellig af te wijzen, daar wij dan ons zedelijk recht zouden verliezen.

De hierboven genoemde argumenten gelden, geheel afgezien van de vraag of reeds spoedig de organisatie van een volkenbondsmacht, hetzij federatief, hetzij centralistisch, mag worden tegemoet gezien. Zoo dit het geval mocht zijn, behoort Nederland daartoe mede te werken. Ook in dat geval echter behoort ons land zich niet zonder meer te voegen naar de tradities en maten, waaraan de groote mogendheden gewend zijn geraakt en is het gerechtigd, een maximum grens voor zijn eventueel contingent autonoom te bepalen. De beslissing over de rechtmatigheid van het gebruiken van dit contingent bij een eventueele aanranding, evenals over de toepassing van economische dwangmiddelen, zou intusschen dienen te berusten bij een supranationaal orgaan, dat voldoet aan de hoogst bereikbare eischen van internationale onpartijdigheid.

VI.

Zoolang de invloed der volkenbondsgedachte nog gering is, behoort onze regeering ernaar te streven, met haar naburige staten tractaten te sluiten, waarbij men zich verbindt tegen elkander om welke reden dan ook nimmer de wapenen te zullen gebruiken, en verder geen gelegenheid ongebruikt laten om, liefst in samenwerking met andere kleine staten, werkzaam te zijn tot versterking van het gezag van den Volkenbond.

Vermits het vraagstuk eener betere regeling der statenverhoudingen van de allerhoogste urgentie is en voor de toekomst van Nederland van primair belang, is het de plicht der regeering onverpoosd actief werkzaam te zijn in de bestrijding van de gedachte dat wapengeweld de ultima ratio regum mag worden genoemd. Daartoe late zij geen pogingen onbeproefd, te komen tot het sluiten van zooveel mogelijk verdragen die deze gedachte kunnen bevorderen, waarbij voor alle gevallen, ook natuurlijk voor die, welke de eer en de z.g. „vitale" belangen betreffen, elke aanwending van geweld wordt uitgesloten, ten einde langs dezen weg den invloed der rechtsgedachte en dààrmede onze veiligheid te vergrooten.

Verder onthoude zich de regeering van elken maatregel die de tegenstelling van belangen tusschen de verschillende mogendheden verscherpt in plaats van vermindert, zooals b.v. stappen in protectionistische richting, vooral die, welke in onze koloniën zouden kunnen worden gedaan.

Al te groote angstvalligheid weerhoude haar niet, als voorloopig hulpmiddel, samenwerking te zoeken met andere kleine staten in alles wat dienen kan tot versterking van het gezag van den Volkenbond. Met name moet niet uit het oog worden verloren, dat instelling van een volkenbondsmacht, onder algeheel verbod van autonome bewapening der individueele

staten, het einddoel moet zijn, en dat louter vermindering van bewapening als einddoel lijdt aan een zedelijke tegenspraak, die duurzaam succes in den weg staat. Deze is alleen als onvermijdelijke overgangsmaatregel te aanvaarden. Tezamen met hen ware reeds thans te beramen op welke wijze zij gezamenlijk met niet-militaire middelen kunnen en behooren op te treden in geval een of meer hunner aangerand wordt.

Ten slotte bevordere de regeering de propaganda voor den Volkenbond, de demilitariseering van ons geschiedenisonderwijs en andere pacifistische hervormingen.

De gemengde commissie voornoemd,
D. VAN EMBDEN, *Voorzitter.*
J. J. L. DUYVENDAK, *Secretaris.*
C. EASTON [1]).
A. K. HARDENBERG.
G. J. HEERING [2]).
PH. KOHNSTAMM.
G. J. W. KOOLEMANS BEIJNEN.
M. VAN RHIJN.
K. H. ROESSINGH.
J. A. VERAART [3]).

---

[1]) Onder voorbehoud, dat hij zich bepaaldelijk niet kan vereenigen met conclusiën I en III.
[2]) Verklaart zich conform met bijlage IV.
[3]) Zie bijlage IV.

BIJLAGE I.

Wat Indië betreft, er bestaat sinds geruimen tijd een vrees voor een directen aanval van Japan. Japan zou zich in Indië de noodige grondstoffen willen verzekeren (b.v. olie op Borneo), en haar surplus bevolking daarheen willen afvoeren. Zeker bestaat er een richting in Japan, die steeds wijst op het feit, dat Japan een eilandenrijk is en die daarom aandringt op expansie ter zee, — in tegenstelling tot hen, die vooral bevestiging van Japans positie op het vasteland zoeken. De gebeurtenissen hebben er intusschen toe geleid, dat Japan deze laatste richting is uitgegaan. De afvoer van zijn overbevolking is veelal meer een leus dan een werkelijk doel, aangezien de Japanner zich blijkens de ervaring niet gemakkelijk naar andere streken laat verplaatsen. Het ware probleem is : het verschaffen van voedsel voor haar en van grondstoffen voor een industrie, die in staat moet zijn de noodige export te leveren ; daarnaast wenscht men de zekerheid, dat het aan delfstoffen arme Japan zich ten allen tijde de onmisbare oorlogsbenoodigdheden kan verschaffen. Op het vasteland is daarvan overvloed. Door de beperking van bewapening van de conferentie te Washington wordt Japan ruimte gelaten voor de verwezenlijking van redelijke doeleinden, terwijl in China in toenemende mate krachten aanwezig schijnen, die het dwingt binnen zekere perken te blijven (boycot !). Dat Japan zou trachten, gedreven door blind imperialisme, in Ned.-Indië te zoeken wat het met minder moeite en kosten op het vasteland van Azië kan verkrijgen, moet voor afzienbaren tijd hoogst onwaarschijnlijk worden genoemd. Een dergelijke poging zou haar onvermijdelijk in oorlog brengen met Engeland en Amerika. Dat deze gevreesde oorlog om andere redenen zou uitbreken en dat daar-

bij Ned.-Indië's neutraliteit gevaar zou kunnen loopen, is mogelijk. Naar mijn overtuiging echter heeft de Conferentie van Washington de kans daarop in afzienbare toekomst zeer verminderd. Technisch is er de onmogelijkheid voor Japan en Amerika — tusschen wie de grootste tegenstellingen bestaan, — elkander ernstig te schaden, politiek is er de samenwerking van Engeland en Amerika, economisch is er de afhankelijkheid van Japan aan China, die een belemmering is voor de verwezenlijking van zijn imperialistische droomen.

J. J. L. Duyvendak.

BIJLAGE II.

De Commissie heeft ernstig de vraag onder het oog gezien, in hoeverre lijdelijk verzet voor ons mogelijk en geoorloofd zou zijn en zij is aanvankelijk in meerderheid geneigd het aan te bevelen. Gezien echter het groote belang en de ingewikkeldheid van het vraagstuk, heeft zij besloten de studie van dit punt met behulp van eenige deskundigen nog verder voort te zetten en binnen niet al te langen tijd daarover een afzonderlijk vervolg-rapport te doen verschijnen.

BIJLAGE III.

De ondergeteekenden bevinden zich in de moeilijke positie dat, hoezeer zij zich kunnen vereenigen met de algemeene strekking van het rapport en de conclusies zouden kunnen aanvaarden als eind-resultaat van pacifistisch streven, deze hun praematuur voorkomen bij de huidige internationale verhoudingen. Zij zijn minder optimistisch gestemd ten aanzien van den algemeenen internationalen toestand, en het gevaar voor Nederland, om in een toekomstigen oorlog te worden betrokken, achten zij grooter dan de meerderheid der commissie. Dit is niet uitsluitend een questie van appreciatie ; voor de onder-

geteekenden gelden daarbij de volgende meer principiëele overwegingen :

Door het Volkenbondsverdrag is de mogelijkheid voor ons land om bij een oorlog neutraal te blijven, zooal niet geheel buitengesloten, dan toch binnen zeer enge grenzen teruggebracht. Hoe de juiste volkenrechtelijke positie zal zijn van die Staten, die, ook al nemen zij niet rechtstreeks aan de vijandelijkheden deel, toch krachtens het verdrag de eene partij tegenover de andere steunen, is volkomen onbepaald. Men mag echter aannemen dat een land dat, zij het ter voldoening aan zijne internationale verplichtingen, deelneemt aan een volkenbondsactie tegen een oorlogvoerende mogendheid, door deze niet meer als neutraal zal worden beschouwd.

Bovendien is ten gevolge van het Volkenbondsverdrag het begrip „neutraliteit" zelf ingrijpend gewijzigd en het is geheel onzeker geworden zoowel wat daaronder in de toekomst moet worden verstaan, als of het vroegere neutraliteitsrecht nog van toepassing kan zijn op het nieuwe instituut.

En eindelijk leert de ondervinding, dat wanneer een Staat de gevolgen van zekere gedragingen, welker rechtmatigheid kan worden betwijfeld, wil vermijden, hij tracht aan die gedragingen een onschuldigen schijn te geven, ten einde aldus de ongewenschte consequenties te ontgaan.

In al deze gevallen van erkende en betwiste neutraliteitsschennis nu zullen wij, volgens het stelsel van de meerderheid der commissie, volslagen machteloos staan, en door onze algeheele ontwapening, zonder dat wij op eenigerlei andere wijze voor ons „goed recht" kunnen opkomen, zullen wij gedoemd zijn, in volkomen weerloosheid ieder machtsmisbruik te ondergaan. Dit nu gaat den ondergeteekenden te ver en zij zijn dan ook van meening, dat de algeheele ontwapening, die zij, evenals de meerderheid der commissie, aanvaarden als einddoel eener internationale evolutie, voor ons land eerst dán kan worden

doorgevoerd, wanneer wij ons op andere wijze tegen rechtsschennis kunnen te weer stellen. Zij denken hierbij in de eerste plaats aan een internationale executieve : eene Volkenbondsactie, die zou ingrijpen bij schennis onzer onafhankelijkheid of neutraliteit. Maar zij stellen ook de vraag of de nationale weermiddelen van een volk beperkt zijn tot werktuigen van dood en verwoesting, en of een klein en vreedzaam volk als het onzé zich wellicht niet beter en doeltreffender zal kunnen verdedigen zonder zijnerzijds tot geweldpleging over te gaan.

De commissie stelt voor de behandeling van het probleem van dit z.g. „lijdelijk verzet" een afzonderlijk verslag in uitzicht. Naar de meening van ondergeteekenden, staat en valt de questie der ontwapening voor ons land met de vraag, of het mogelijk is langs anderen weg — internationaal, door een Volkenbondsactie, of nationaal, anders dan door wapengeweld — inbreuk op onze neutraliteit, op onze onafhankelijkheid, tegen te gaan.

Zoolang op een internationale executieve nog niet kan worden gerekend, loopt een volk dat noch met de wapenen, noch met een stelselmatig, georganiseerd „lijdelijk verzet" op een vijandelijken inval reageert, volgens de stellige meening van ondergeteekenden, gevaar, dat zijn nobelste neigingen van zelfopoffering en rechtvaardigheidszin worden verwrongen en verstikt.

Hoe zal een volk, dat eenmaal tot volslagen weerloosheid is gebracht, nog zijn te bewegen tot deelneming aan de internationale rechtshandhaving, waarvoor ook naar het inzicht van de meerderheid der commissie, eene internationale politiemacht mag en moet worden gebruikt ? Zal het bereid zijn te strijden tegen het onrecht, dat een ander volk wordt aangedaan, wanneer het eigen onrecht lijdelijk ondergaat ?

Eene Nederlandsche weermacht moge geenerlei defensieve, zelfs geen preventieve beteekenis hebben, zij heeft in de oogen

van ondergeteekenden een psychische, ja zelfs een zedelijke waarde, in zooverre zij op de tot dusverre eenige mogelijke wijze uiting geeft aan den wil der natie om, als het moet, ook het leven veil te hebben voor ons eigen volksbestaan.

De conclusie IV der commissie : „Het hebben van een weermacht verhoogt de gevaren waaraan wij blootstaan, daar het de internationale rechtsgedachte verzwakt", kunnen de ondergeteekenden niet onderschrijven ; vermits hun de positie van Nederland niet dusdanig voorkomt, dat een zuiver Nederlandsche, zuiver defensieve weermacht aan de internationale rechtsgedachte afbreuk zou kunnen doen. Daarentegen sluiten zij zich van ganscher harte aan bij de uitspraak der commissie dat „louter vermindering van bewapening als einddoel lijdt aan een zedelijke tegenspraak .... Deze is alleen als onvermijdelijke overgangsmaatregel te aanvaarden."

Alleen, de tijd schijnt hun thans nog niet gekomen om afstand te doen van het eenige verdedigingsmiddel dat wij tot dusverre bezitten, hoe weinig doeltreffend dit ook wezen moge. Eene Regeering, die daartoe thans zou willen overgaan, zou naar de meening van ondergeteekenden om haar moed moeten worden bewonderd en om hare overtuiging benijd.

Vooralsnog schijnt het hun echter toe, dat eene Nederlandsche Regeering dàn de roeping eener kleine natie als de onze zou toonen te verstaan, wanneer zij tot het uiterste harer krachten op de bres stond voor het scheppen eener internationale garantie, eener internationale rechts-executieve, tengevolge waarvan eene nationale weermacht, als overbodig voor eigen veiligheid en schadelijk voor de ontwikkeling der rechtsgedachte, zou blijken zichzelf te hebben overleefd.

C. C. Bakker-van Bosse.
W. A. T. de Meester.

BIJLAGE IV.

In het algemeen heeft het Rapport, dat voorafgaat, mijn algeheele instemming. Slechts op één punt wijk ik af van de meening van mijn medeleden in de Commissie. Ik kan mij niet vereenigen met de vijfde conclusie, te lezen op blz. 5 van het Rapport, en waarin de mogelijkheid wordt opengelaten voor de vorming van een weermacht, die deel zou uitmaken van „een politiemacht in het kader van den Volkenbond en ook overigens staat onder het oppergezag van een supranationaal objectief orgaan."

In mijn brochure „Vlootwet, Militaire Uitgaven en Sociale Voorzorg" heb ik het volgende geschreven :

„Bijzondere zorg van het toekomstig democratisch beleid vordert ook de Buitenlandsche Politiek. In de verschillende lichamen van den Volkenbond onze „nieuwe richting" verdedigen ; hem waarlijk te doen zijn „niets anders dan een vrije associatie der staten tot regelmatig, georganiseerd beraad, overleg en samenwerking, waarin door onderzoek, openbaarheid, temporisatie, persoonlijk contact, deskundig advies, vriendschappelijke overreding, onpartijdige beoordeeling, een heilzaam bedarende en verzoenende invloed op de zoo gespannen verhoudingen der volken kan worden uitgeoefend [1]) ; hem te doen afzien van alle bepalingen in het Statuut, die op wapengekletter van allen tegen een wijzen : de fantasie van een internationale militaire macht ; hem te helpen toerusten om den spelbreker met de meest gevoelige, maar niet als de militaire waanzinnige middelen, namelijk de economische wapens desnoods tot rede te brengen ; hem vooral te geven sociaal-economischen inhoud, en dus te doen meewerken aan de oplossing der groote problemen in de wereld van kapitaal en arbeid, in de wereld van het finantieel verkeer, die meer dan andere

---

[1]) Struyken, De Volkenbond, blz. 188, 189.

in staat zijn de volken bijeen te brengen en de oogen te openen voor „de groote illusie."

Het ligt dan ook voor de hand, dat ik mij niet kan vereenigen met de passage in het Rapport op blz. 27 : „Met name moet niet uit het oog worden verloren, dat instelling van een Volkenbondsmacht, onder algeheel verbod van autonome bewapening der individueele Staten, het einddoel moet zijn."

Nog altijd acht ik zulk een internationale militaire macht een noodlottige fantasie. Men verlaat den bodem der werkelijkheid, indien men meent, dat de volken ooit bereid zullen worden gevonden, hun menschen op de modern-gruwelijke manier, en ook hun geestelijke en materieele goederen, in zulk een politiestrijd van allen tegen één te offeren. Men ontveinze zich toch niet, dat zulk een strijd, eventueel in meer of minder nabije toekomst gevoerd, in wezen even verschrikkelijk zal zijn als de nationale oorlogen. Zulk een politie-strijd kan niet worden gevoerd met gummistok, of sabel en bajonet ; men zal noodgedwongen gebruik moeten maken van de vergiftige gassen, de luchtgranaten en eventueel de bacillen. Daarbij blijft natuurlijk niet uit, dat met zulk een strijd in het vooruitzicht, de verschillende volken weer zelfstandig zullen bepalen, in welke richting hun belangen en hun sympathieën liggen. Het mag dan ook wel uitgesloten worden geacht, dat een onrecht begeerend volk in zulk een strijd alleen zou staan. Het zal zich van te voren wel degelijk ervan op de hoogte stellen, of het op bondgenooten mag rekenen, dan wel misschien op een uitvlucht om de „politiemacht" niet ter beschikking te stellen van den Volkenbond. En in dat geval zou het licht kunnen worden een verschrikkelijke strijd met ongelijke kansen voor den Volkenbond en de onrecht begeerende volken.

De op eenvoudige redelijkheid berustende gedachte van ontwapening van Nederland moet geheel worden losgemaakt van de plannen van een internationale weermacht. Bij haar past

slechts een Volkenbond, die aanvankelijk is, wat Struycken in het hierboven aangehaalde citaat ervan zei, en die op den duur zich economische middelen verschaft tegen den onrecht willenden Staat. Wij moeten ons niet laten leiden door de gedachte van z.g.n. complete oplossingen voor alle moeilijkheden, waarvan dan nog bovendien zou blijken, dat zij geen complete oplossingen zijn maar dat zij reeksen van verschrikkelijke problemen zouden oproepen. In onafzienbaar langen tijd zal internationaal onrecht worden bedreven. Maar elk onrecht verzinkt in het niet bij den modernen, en nog steeds zich vergrootenden oorlogsgruwel. Nederland moge afzien van het dwaze nationale oorlogsapparaat : maar evenmin moge het bereid worden gevonden voor het vormen van een contingent voor een eventueelen toekomstigen internationalen zgn. politie-oorlog !

J. A. Veraart.

Conform : G. J. Heering.

HET GENOOTSCHAP VOOR ZEDELIJKE VOLKSPOLITIEK stelt zich ten doel: de zedelijke belangen der nationale en internationale gemeenschap meer tot hun recht te doen komen.

Het tracht zijn doel te bereiken door alle wettige middelen en inzonderheid door in woord en geschrift te streven naar:

1°. *handhaving van het zedelijk karakter der politiek;*
2°. *uitroeiing van den bij vele ontwikkelden bestaanden weerzin tegen deelneming aan het politieke leven;*
3°. *opwekking en versterking, zoowel bij volwassenen als bij het opgroeiende geslacht, van het besef van medeverantwoordelijkheid voor het maatschappelijke en politieke leven.*

Zij, die, op grond van hun instemming met dit doel en streven, wenschen lid te worden van het Genootschap, kunnen zich opgeven bij den Heer A. K. HARDENBERG, 2de secr.-penningm., te Ede (Geld.), Postrekening 33184, met vermelding van naam, adres en contributie. (Minimum-contributie f 1.—, Normale contributie. f 5.—).

De volgende vlugschriften van het Genootschap zijn reeds bij A. W. Sijthoff's Uitg.-Mij te Leiden verschenen:

No. 1. WAT WIL HET GENOOTSCHAP VOOR ZEDELIJKE VOLKSPOLITIEK? door Prof. Dr. G. J. HEERING. **Prijs 30 Cents.**

No. 2. DE ONTWIKKELDEN EN DE POLITIEK, door Prof. Dr. D. VAN EMBDEN, lid van de Eerste Kamer. **Prijs 60 Cents.**

No. 3. INDIË GISTEREN EN HEDEN door Prof Mr. C. VAN VOLLENHOVEN. **Prijs 45 Cents.**

No. 4. DE VROUW EN DE POLITIEK door Mevr. TH THIEL—WEHRBEIN. **Prijs 30 Cents.**

No. 5. CHRISTELIJKE DEMOCRATIE EN LEVENSVERSOBERING, door Dr. C. SCHAINK, Rector aan het Geref. Gymn. te Amsterdam. **Prijs 30 Cents**

No. 6. MAATSCHAPPELIJKE ROEPING, door Mr. R. MEES. **Prijs 45 Cents.**

No. 7. WERKGEVER EN WERKNEMER (1918—1922), door O. GUNNING. **Prijs 45 Cents.**

No. 8. ETHIEK EN POLITIEK, door Prof. Dr. G. HEIJMANS. **Prijs 30 Cents.**

No. 9. PARTIJ EN VOLK, door G. HORREÜS DE HAAS. **Prijs 50 Cents.**

No. 10. VERHOOGING VAN 'S RIJKS INKOMSTEN door DR. A. H. BLAAUW **Prijs 30 Cents.**

No. 11. CHRISTENDOM EN POLITIEK door MR. DR. A. A. VAN RHIJN **Prijs 60 Cents.**